

Pedagogų rengimo kaita Jungtinėje Karalystėje

David Bridges

Per pastaruosius dvidešimt metų sukaupta mokytojų rengimo patirtis Jungtinėje Karalystėje liudija jos kaitą ir įvairovę. Nepaisant radikalių pokyčių, pedagoginės teorijos ir praktikos suartinimas, balanso nustatymas tarp mokymo, vykstančio universitetų fakultetuose, ir darbo, vykstančio mokyklose, išlieka aktualių diskusijų objektu.

Tuo metu, kai pradėjau savo pedagoginę karjerą, mokytojų rengimas daugiausia vyko mokytojų koledžuose, kurie egzistavo atskirai nuo kitų aukštojo mokslo įstaigų. Dominuojantis pedagogų rengimo modelis buvo vadinamas „sėdėjimu šalia Nelės“, kitaip tariant, reikėjo daryti taip, kaip Jurgelis daro pradedantis mokytojas sėdi šalia patyrusio meistro ir mokosi savo amato. Anglai neatsitiktinai pasirinko Nelės vardą. Dažniausiai tas patyręs mokytojas būdavo moteris.

Apie 1970-uosius atsirado tam tikrų pokyčių, kurie per pastaruosius 25-30 metų pastebėti ir kitose pasaulio šalyse. Juos galima pavadinti *mokytojų rengimo akademizavimu*. Imta suprasti, kad, norint patraukti talentingus ir gabius jaunos žmones, reikia siūlyti jiems tokias studijas, kurios leistų įgyti laipsnį, o ne vien aukštojo mokslo baigimo pažymėjimą. Taip pat suvokta, kad mokymo kokybė tiesiogiai susijusi su akademiniu rengimo kokybe. Todėl ryškėjo tendencija pailginti mokytojų rengimo trukmę, padaryti mokytojų rengimo studijas tokias, kurios leistų įgyti laipsnį, ir suteikti šitoms studijoms daugiau akademinio svarumo. Tuo metu akademinė svarba buvo suprantama taip: reikia mokyti ne tiek praktinių gebėjimų, kiek pagrindinių pedagogikos disciplinų. Tai yra pedagoginė psichologija, kuri jau iki tol užėmė ganėtinai didelę mokytojų rengimo programos dalį, bet ko anksčiau nebuvo ir kas ėmė vis labiau dominuoti – tai švietimo sociologija ir ugdymo filosofija ir kartais šiek tiek pedagogikos istorija.

Kaip tik tuo laikotarpiu aš parengiau ir pradėjau skaityti ugdymo filosofijos kursą būsimiems pedagogams. Be abejo, naujųjų dalykų dėstytojai rodė nemažai entuziazmo ir buvo suinteresuoti savo darbu. Studentai reagavo įvairiai: vieniems naujosios disciplinos labai patiko, nes leido panaudoti savo intelektualinius gabumus, kurių pagal ankstesnę mokymo schemą jie negalėjo panaudoti; kitiems teorija, kuri buvo dėstoma šiose disciplinose, atrodė ganėtinai tolima nuo mokyklos praktikos, su kuria jie susipažindavo dirbdami.

Maždaug 10 ar 15 metų šių pagrindinių dalykų vaidmuo išliko gana svarbus. Tačiau 9-ojo dešimtmečio viduryje mokyklose ėmė daug kas keistis. Mokytojai pradėjo matyti, jog mokomoji veikla darosi vis sudėtingesnė. Tokia situacija buvo palanki mokytojų rengimo sistemos kritikams – jie skundėsi, kad pagrindiniai klasės valdymo ir mokymo gebėjimai ignoruojami ir atiduodama pirmenybė teorijai, kuri atrodo ganėtinai nutolusi nuo klasės praktikos. Be abejo, to laikotarpio debatai ir kontroversijos apėmė gerokai platesnį problemų ratą, bet jei bandysime apibendrinti trumpai, tai vis daugiau dėmesio buvo skiriama *alternatyviems pedagogų rengimo būdams*. Turiu omenyje tą laikotarpį, kai kilo nepasitenkinimas dėl teorijos atotrūkio nuo praktikos. Per paskutinį dešimtmetį įvyko štai tokie pokyčiai: pirmiausia vis labiau akcentuojamas mokytojų rengimas panaudojant mokyklos bazę. Jeigu paimsime vienerių metų tam tikros srities bakalauro profesines studijas, tai iš 36 savaitių kurso būsimieji pradinį klasių mokytojai tik 14 savaitių praleidžia universiteto auditorijose, o vidurinės mokyklos mokytojai – tik 12 savaitių. Likusį laiką jų rengimas vyksta mokyklose. Tai reiškia, kad mokyklos turi tam skirti mentorius. Lėšos, kvalifikacijos tobulinimui anksčiau skirtos universitetams ir toms įstaigoms, kurios siūlo

tobulinimosi kursus, dabar paskirstomos tiesiogiai mokykloms. Kiekvienam būsimam vidurinės mokyklos mokytojų, kuri mes siunčiame į mokyklą atlikti pedagoginės praktikos, skiriama apie 1000 svarų sterlingų, ir tie pinigai patenka į mokyklos biudžetą. Net ir mums tai yra pakankamai dideli pinigai. Tačiau net didelė vidurinė mokykla išgali priimti 12-14 studentų. Jei tai yra ilgalaikis procesas, neretai mokykla turi priimti papildomą darbuotoją, atsakingą už praktiką. Universitetai šiuos reikalus tvarko su mokyklos direktoriumi – jis nusprendžia, kas eis mokykloje mentorius pareigas. Jeigu paskirtuoju žmogumi esame nepatenkinti, vėl tariamės su mokyklos vadovu. Kita svarbi šio proceso grandis – inspektūra, stebinti mūsų mokymo kokybę universitetuose ir kartu inspektuojanti darbą mokykloje. Jeigu inspektoriai nusprendžia, kad studentų rengimo kokybė nepakankama, gali sumažinti studentų skaičių. O jeigu sumažina studentų skaičių, prarandame pinigų ir tenka mažinti darbuotojų skaičių. Taigi ši situacija ganėtinai sudėtinga. Yra ir kita medalio pusė. Mokyklos gali nuspręsti pedagogų rengimui ar personalo tobulinimui skiriamas lėšas panaudoti kitoms vidinėms reikmėms. Netgi tie kvalifikacijos tobulinimo kursai, kuriuos baigus suteikiamas laipsnis, yra vis labiau orientuoti į kliento poreikius, pavyzdžiui, mokyklos valdymo magistrantūros kursai.

Mokytojų rengimas kito ir instituciniu požiūriu. Koledžai, ilgą laiką turėję mokytojų rengimo monopolį, išnyko. Tai buvo sąmoningos politikos padarinys daugelyje Europos šalių. Jie buvo integruoti į politechnikos institutus, universitetus ar prie jų prijungti. Politechnikos institutai tapo universitetais. Taigi dabar mokytojų rengimas vyksta tik universitetuose.

Kalbant apie teorijos ir praktikos santykį, *yra trys būdai tapti kvalifikuotu mokytoju*. Vienas būdas – tai trejų metų dalyko studijos bakalauro laipsniui įgyti, o po to – metai profesinių pedagoginių studijų. Toje vienerių metų programoje edukologijos teorija, suprantama tradicine prasme, praktiškai visai išnyko. Kai kurie universitetai dar tebesiūlo ketverių metų lygiagrečių studijų pedagogikos bakalauro kursą, kuriame glaudžiai tarpusavyje susipynusios profesinės ir akademinės studijos. Jų metu yra daugiau laiko edukologijos teorijai ir praktikai išdėstyti nei per vienerių metų studijas po bakalauro. Kai kurie universitetai, dirbantys pagal šią schemą, pateikia studentams bent keletą edukologijos teorijos kursų, bet jie toli gražu nėra išsamūs. Pagrindinis šio rengimo būdo trūkumas tas, kad studentai iš anksto turi žinoti, ko jie nori – dar prieš ketverius ar penkerius metus jie jau turi būti apsisprendę. Daugelis aštuoniolikmečių visiškai nepasirengę priimti tokius sprendimus. Bet tiems, kurie apsisprendę, yra gerai, kad per ketverius metus užtikrinamas pedagoginių studijų tęstinumas. Net jeigu kalbėtume apie tuos studentus, kurie po ketverių metų nusprendžia nutraukti studijas, yra faktų, kad įvairios verslo kompanijos pakankamai palankiai į juos žiūri ir vertina jų įgytas žinias.

Kitas dalykas – visi mes, dirbantys pedagogų rengimo darbą, turime laikytis nacionalinių reikalavimų. Turime dirbti pagal nacionalinę mokytojų rengimo programą, kurioje įvardytos kompetencijos, t. y. kokias žinias ir įgūdžius mokytojas turi turėti baigęs pedagogų rengimo studijas. Čia taip pat pastebimas labai ryškus posūkis įgūdžių ir gebėjimų formavimo link. Trečias būdas – dalyko bakalauro studijų metu gali studijuoti ir dalį edukologinių disciplinų, dažniausiai kaip pasirenkamas studijas. Čia irgi galime rasti teorinių edukologijos disciplinų, pavyzdžiui, švietimo sociologiją.

Prieš kelerius metus mūsų vyriausybė suteikė galimybę įsidarbinti mokyklose baigusiems bazinės studijas, bet neišklausiusiems specializuotų pedagogikos kursų. Tokiu atveju susiduriame su kraštutiniu mokytojo rengimu vien tik mokykloje. Tai reiškia, kad mokykla gali priimti į darbą žmogų, neturintį pedagoginio pasirengimo, ir įdarbina jį mažesniai valandų skaičiui. Jis mokykloje išklauso kursus, yra globojamas mentorius ir metų gale įvertinamas. Bet taip besimokančiųjų yra nedaug.

Ganėtinai naujas dalykas – universitetų dėstytojų rengimas. Platesniu mastu jis imtas praktikuoti tik per pastaruosius trejus metus. Dabar daugelyje universitetų yra privaloma visiems naujai atėjusiems dėstyti į universitetą išklaudyti tam tikrus kursus. Tų mokymų forma ir apimtis skirtingose mokyklose skiriasi. Aukštojo mokslo finansavimo taryba neseniai įkūrė Mokymo ir mokymosi aukštosiose mokyklose institutą, kuris akredituos kursus, skirtus aukštųjų mokyklų dėstytojams. Manau, dar per anksti spręsti, kiek efektyvus bus tas nacionalinis institutas. Ir dar negreit ateis ta diena, kai visi senesni universiteto darbuotojai dalyvaus šiuose kursuose.

Iš čia pateiktų pavyzdžių gali susidaryti įspūdis, kad tik mokyklose dirbantys praktikai buvo suinteresuoti pedagogų rengimo kaita. Tačiau ir universitetuose, ir kitose mokytojų rengimo įstaigose atsirado ieškančių mokytojų rengimo ir tyrimo modelio, galinčio šiuos dalykus labiau suartinti. Šia prasme reikėtų kalbėti apie dvi tendencijas, kurios mūsų šalyje glaudžiai susijusios. Pirmoji kryptis – klasės veiklos tyrimas. Antroji – visi tie dalykai, kuriuos dažnai pavadiname vienu pavadinimu – reflektvyvioji praktika – ir kurie siejami su Davido Shelmaro pavarde. Praktinės orientacijos šalininkai kaip atskaitos tašką ima realią mokytojo darbo praktiką klasėje. Jie kreipia didelį dėmesį į pačių mokytojų nepasitenkinimą šitos praktikos eiga, kuris galbūt kyla iš to, kad mokytojai jaučiasi nepajėgią atlikti klasėje to, ką norėtų. O tai kelia norą savo veiklos praktiką padaryti efektyvesnę. Jeigu mokytojas linkęs pateikti daugiau klausimų sau ir į juos bandyti rasti atsakymus, jis natūraliai ima mąstyti apie vertybes platesniame edukologijos kontekste.

Pritariu nuomonei, kad reikia ginti ir propaguoti veiklos tyrimą, ir esu už tai, jog būtina didinti mokyklos vaidmenį rengiant mokytojus. Bet tam tikrame kontekste, kuris yra susiklostęs Jungtinėje Karalystėje, kelia nerimą šiek tiek kiti dalykai. Mano nuomone, vien tik praktinio aspekto iškėlimu ir teorijos reikšmės sumažinimu profesionalaus ir kūrybiško pedagogo neparengsime. Pradėjęs dirbti mokytojų rengimo darbą, turėjau tikrai labai didelę kūrybiškumo laisvę, bet šiandien jaučiu ypač didelę frustraciją dėl griežtų apribojimų ir taisyklių. Vargu ar dabar besutikčiau dirbti mokytojų rengimo srityje.

Straipsnis parengtas paskaitos, skaitytos projekto „Universitetinės didaktikos“ kurso dalyviams Šiuolaikinių didaktikų centre 2001 m. metų sausio mėnesį, pagrindu.

Davidas Bridgesas – Rytų Anglijos universiteto Taikomųjų tyrimų centro profesorius. Pagrindinė domėjimosi sritis - pedagogų rengimas ir švietimo tyrimai. Šiomis temomis yra išleidęs daug publikacijų Jungtinėje Karalystėje ir svetur. Dirbo įvairiuose savo šalies ir užsienio universitetuose kaip dėstytojas ir ekspertas.
